

REDACTIONEEL

Dat u het maar weet: ‘Natuur is voor tevredenen of legen.’

Tenminste, zo begon Jacques Bloem ruim een halve eeuw geleden zijn gedicht *De Dapperstraat*, een liefdesbetoon aan de stad, een klacht over de verschraling van het platteland.

‘Midden in de stad schrijft men de mooiste bladzijden over het buitenleven’, had Jules Renard zestig jaar eerder in zijn *Dagboek* genoteerd.

En Bordewijk had precies tussen hen in, in 1917, onder het pseudoniem Ton Ven een parodie, een satire op papier gezet die toen niet iedereen zal zijn opgevallen:

‘Polderland, wat waart ge beeldrig
met uw slootkant en uw riet!
En wat overvloedig, weeldrig
groeit de jonge zuurkool niet
onder ’t frisse eikenlommer,
waar de kip in kwinkeleert!–
Ach, de stadsmens wordt steeds stommer,
daar hij ’t landlijk schoon niet eert!’

Het is duidelijk dat er al lang een haat-liefde verhouding bestaat tussen stad en platteland; ze kunnen moeilijk met en nog moeilijker zonder elkaar. De stadsmens kijkt heel anders naar natuur dan de plattelander, die weer vreemd naar de stad kijkt. Romantiek overheerst het stadse natuuridee, pragmatiek dat van het platteland.

Hoe wij, stedelingen en buitenlui, naar natuur kijken is het onderwerp van deze bundel over natuurrepresentatie. Of beter: we kijken hier hoe er naar de natuur werd gekeken, hoe erover is gedacht. En hoe die visie in de loop der tijden veranderde – en hoe en waarom denken en kijken nauw verweven zijn.

Dat wordt benaderd met een sterk accent op beeld(vorming) en een speciaal oog voor de historie, de (dieren)film en de schilderkunst, de documentaire, de wetenschappelijke illustratie en de kunstzinnige of fotografische afbeeldingen, animal studies en de valkerij, proefdieren en animaties, veranderende plattelandsbeelden en bioakoestische invalshoeken.

Gezien de intensiteit van het huidige dieronderzoek is het wel zeker dat we aan het eind van deze eeuw veel meer weten over communicatie, over de denk- en gedragswereld van dieren; we zullen ze dan beter verstaan. Wie nieuwsgierig is naar de resultaten van dat onderzoek zou alleen al daarom heel oud willen worden. Dat inzichten gaan veranderen is evident, en het zal niet verbazen dat dit veel te maken heeft met onze ideeën over en groeiende (DNA)inzichten in levensafstamming. Op basis van die toekomstige ontdekkingen zal de conclusie van een organische eenheid onvermijdelijk zijn: ziels- en lotsverbondenheid gebaseerd op afstamming – en geënt op de toekomst. Dat zal consequenties hebben voor onze omgang met natuur, met dieren: op grond van gemotiveerde inzichten, wat van een andere orde is dan het huidige verlichte eigenbelang of duistere handelsbelang.

Natuur en cultuur zijn van elkaar doordrongen en media vormen de invalshoek van alle beschouwingen, waarbij dat begrip ruim is geïnterpreteerd. Soms wordt er van afgedwaald maar is de inhoud toch sterk genoeg om de medialezer bij de les te houden, dan weer worden de media nauw op de huid gezeten. De historische factor speelt in veel bijdragen een grote rol. Dat kan nauwelijks anders wanneer je bekijkt hoe zaken zich ontwikkeld hebben. Media en geschiedenis met natuur in de hoofdrol, dat is de strekking van deze studie, die eveneens als boek verschijnt bij KNNV onder de titel *Kijken naar natuur. Sprong uit de moraal?*

Wie wil niet weten hoe kikkers vroeger kwaakten en waarom vogels in Groningen anders zingen dan in Limburg, welke vogels er in de loop der eeuwen op vreemde plaatsen werden afgebeeld of hoeveel sensatie er in natuurfilms zit, hoe lang je over een vlieg tekent en hoe dieren in de eerste films werden geofferd voor het witte doek, waarom artificiële ratten de echte kunnen redden en hoeveel kilometer film Haanstra of Van der Elsken schoten, waarom we anders naar dieren (moeten) gaan kijken en welke natuurfilms er bewaard zijn gebleven? Op deze en veel andere vragen proberen we antwoord geven, waarbij de centrale vraag natuurlijk blijft: hoe, waarom en wanneer veranderde onze benadering.

De ruime keuze aan kleurenillustraties, voornamelijk afkomstig van de KNAW-bibliotheek in het IISG Amsterdam, uit enkele musea en uit Naturalis Leiden is er voor het esthetisch genoeg, maar niet minder voor de informatie – tot in detail is daarop te zien hoe de mens naar de natuur keek en kijkt. Met dank aan Hans Luhrs (IISG), Paul Knolle, Hansjorg Ahrens en Hans Slabbe-korn die voor kwalitatief hoogwaardige afbeeldingen zorgden.

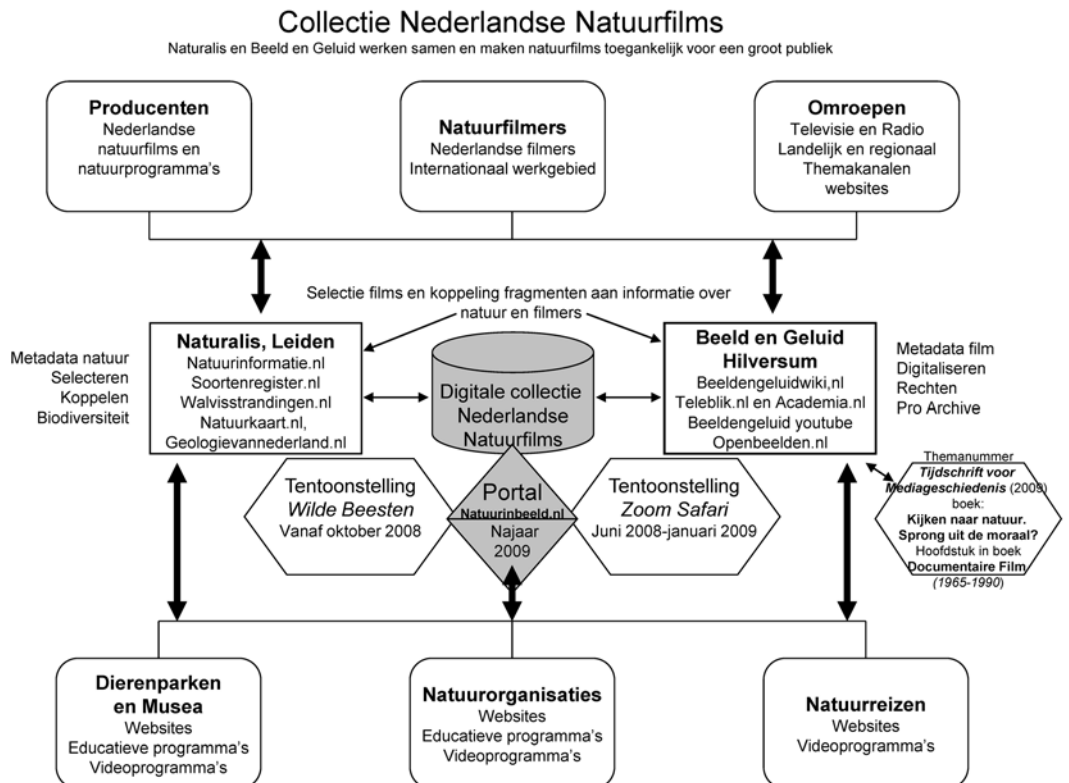
De afgelopen tien, twintig jaar is veel (historisch) natuuronderzoek gedaan dat vaak in een mooie vormgeving voor een ruim publiek is gepubliceerd; de discipline is ‘volwassen geworden’. Men is zich kennelijk niet alleen bewust van de emotionele betekenis die de natuur heeft maar ook van de esthetische waarden die ermee verbonden zijn. De vermeende woestheid der natuur is grotendeels vervangen door de potentiële schoonheid ervan. Tegelijk zal de lezer

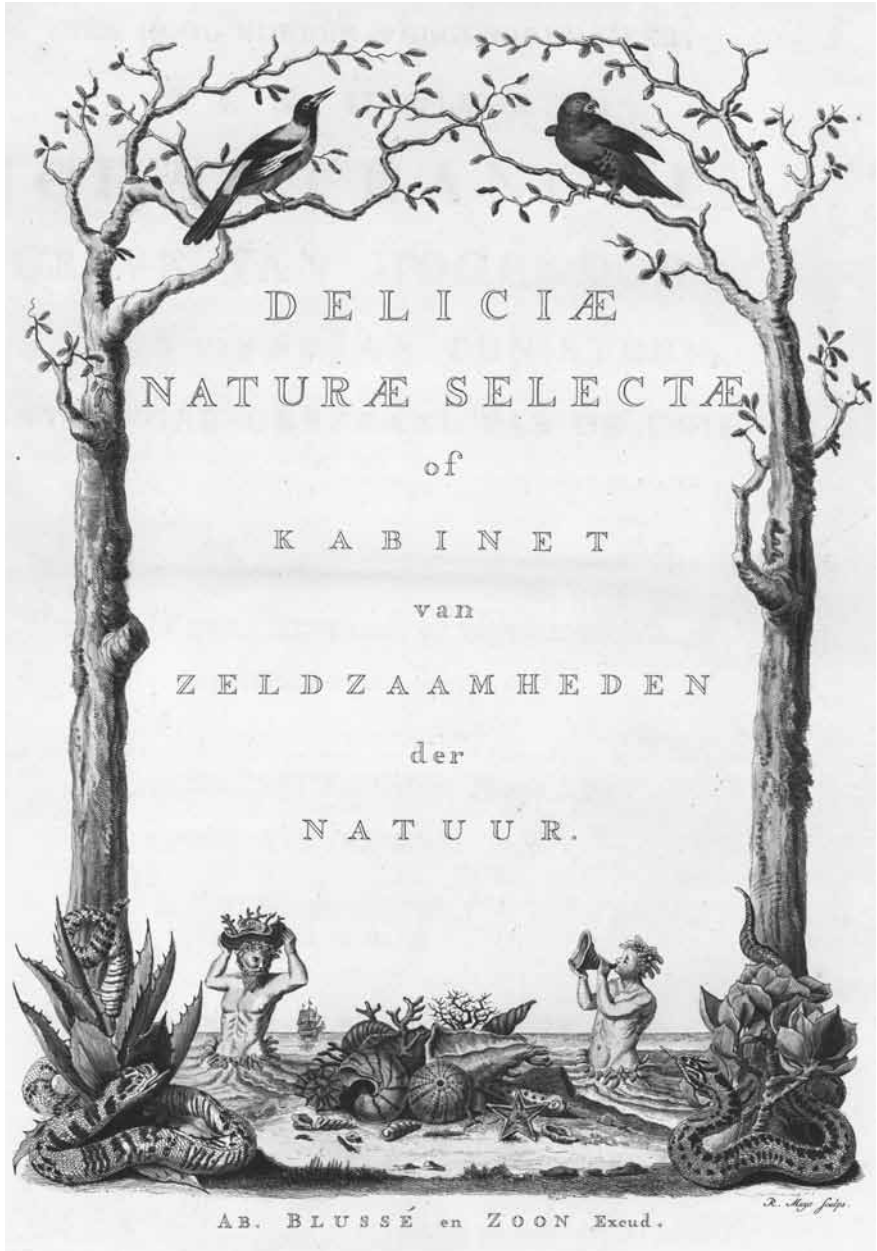
zich realiseren dat natuur lang niet altijd idyllisch is; ze is ook hard, moraalloos, en in zoverre lijkt ze sterk op de mens. In Nederland oogt het vaak mooi en rustig aangezien we hier met wat hulp van boven uiteindelijk alles zelf gepland en gemaakt hebben. Maar in het verleden en elders toont diezelfde natuur vaak een meedogenloos gezicht.

Ons welvaartspeil veroorlooft ons een kostbare omgang met de natuur. Als compensatie van de verspillende gevolgen van diezelfde welvaart? Geïntensiverde omgang met natuur als levensnoodzakelijke paradox.

Uit het overzicht van de Collectie Nederlandse Natuurfilms blijkt dat er in medialand nog veel te inventariseren en catalogiseren is, wat dus ook geldt voor radio- en tv-programma's die betrekking hebben op natuur. Eerst moet nog aardig wat werk verzet worden voordat een volgende bundel als deze kan verschijnen, welke zich met die invalshoeken bezighoudt.

De portal <http://www.natuurinbeeld.nl> geeft (via Beeld en Geluid) snel toegang tot alle hier genoemde websites met teksten, beelden en geluiden die de natuur(representatie) betreffen; daar kan men interactief reageren.

Knorr/Muller, 1771 (zie p. 28). Bron: KNAW-bibliotheek, IISC Amsterdam